

Запрян Козлуджов. *Херменевтичният подход – основания и изпитания.* София: Захарий Стоянов, 2012, 179 с.

В българската литературна наука проф. д-р Запрян Козлуджов е сред малкото съвременни теоретици, чиито изследвания са предимно в сферата на „чистата“ литературна теория. В един по-ранен етап на своето творчество той е сред първите (и малцината) български адепти на наратологията – и то в един съвсем ранен етап от развитието на проучванията на повествованието и повествователя. Наратологията, разбира се, се приема, че започва с Владимир Проп и *Морфология на приказката*, но дефинирането на подхода се свързва с Ролан Барт, Алгиридас Греймс и един наш сънародник – Цветан Тодоров. Интересът на Козлуджов към автора и повествователя е регистриран още в негови статии от началото на деветдесетте години („Автобиографичният прочит“, „Рефлексия и рефлексивност в автобиографичното и мемоарното повествование“, „Разказвачът и разказването в ранната проза на Любен Каравелов“, „Повествованието от първо лице в художествената проза“, „Формиране и изграждане на българския литературен сказ“, „Наративното моделиране на патриархалния свят в прозата на Михалаки Георгиев и Тодор Г. Влайков“, „Наративният хумор в прозата на Чудомир“, „Основания и изпитания на личностната и авторската идентичност“, „Наративни принципи в цикъла *Разни хора, разни идеали*“, „За литературоведската проблематичност на понятието повествователен тип“, „Основания и изпитания за личностната и авторската идентичност“, „Авторът – между живота и смъртта“).

Всички тези негови анализи на наратологични аспекти бяха впечатляващо обобщени както в първото му цялостно изследване *Повествователят – подстъпи към интерпретацията му* (1994, с предговор на Светлозар Игов), така и в издаденото четири години покъсно изследване *Литературният сказ и проявите му в българската проза*.

Днес, когато проф. Козлуджов включва част от тези публикации в новата си монография *Херменевтичният подход – основания и изпитания* (2012), основателно могат да се систематизират няколко интересни и значими стратегии на автора. Неговата принципна цел не е да се включи в теоретичната дискусия на наратологията, макар че

впечатлява прочитът на конкретни и специфични рубрики – автора в повествованието, моделите на повествованието, техники на реализация на хумористични теми и герои (рядко изследвана и трудна за анализ „когнитивна практика“), типаж или оригиналната интерпретация на „моделирането на сказа“ в българската литература. Струва ми се, че истинската стойност на всички тези по-ранни за Козлуджов етюди по-ясно се вижда и разбира днес, след години – прилагането на наратологичното изследване към значими български творци в широк исторически диапазон – от Каравелов и Вазов, през белетристичната ни класика от началото на века до седемдесетте години на ХХ век. От една страна, така се осигурява възможност да прочетем тези автори от строго конкретна и изключително съществена гледна точка, което невероятно освежава и осъвременява техните текстове, сюжети и герои. От друга страна, една такава престижна съвременна литературна теория, тъкмо защото е приложена към изследването на български творци, и то точно в такъв широк исторически периметър, достойно укрепва престижа на националната ни литература с многообразието на нейните постижения в един днешен свят на отрицание и смущаваща с абсурда си профанация.

Когато анализира творчеството на Каравелов, Козлуджов отделя внимание конкретно върху ранното, у нас сякаш забравено от издателите негово творчество, в което има модели, съзвучни с тези на модерни европейски автори от епохата – оригинални повествователни модели, оригинални и впечатляващи разказвачи, така характерни за нашата литература. Освен това авторът умее от едно наглед формално изследване да извлече социални и исторически актуални обобщения, както постига това в статията си за разказания „патриархален свят“ на Михалаки Георгиев и Тодор Г. Влайков – автори, които днес сме христоматизирали и престо̀пно забравили. В статията си за Алеко Константинов пък ни разкрива възможностите на „диалогизирания монолог“. Анализът на речта на герои и автор предоставя оригинални възможности за разбиране на типажа и повествованието. Такава възможност Козлуджов осъществява в разработката си на „Корените“ на Васил Попов. Както у Алеко Константинов, така и в самобитната българска проза на Чудомир той приносно очертава характеристиките на „наративния хумор“.

Разбира се, извън тази конкретика, която оживява по един жив и образен начин прочита на творчеството на нашите класици, Запрян Козлуджов сериозно и задълбочено се занимава и с чисто теоретични проблеми на повествованието, повествователя, „формирането на бъл-

гарския литературен сказ“ и особено със спецификата на азовестователя.

В по-късен етап на своята научноизследователска дейност Козлуджов проявява задълбочен интерес към модерния херменевтичен анализ и това, струва ми се, се явява естествено продължение на заниманията му с наратология. И отново той се интересува не само от чисто теоретичните постановки, а от контекста, в който осъществява своите интерпретации, възстановката на епохата, явленията и техните исторически прочити. Тук принципните въпроси са литературната памет и в това отношение особено характерен за автора е анализът на Руско-турската освободителна война в литературната памет на Петко Р. Славейков и Иван Вазов като съвременници на епохата. През 1998 година, когато е написана статията му за такъв крупен майстор на прозата като Васил Попов, херменевтичната трактовка (със специални акценти върху наративната техника на автора) е наистина впечатляваща, но днес, в различен контекст, тя осигурява други и още по-необходими аксиологически аргументи предвид смуцаващата за нашето общество нерадостна забрава на този автор. Същото може да се каже и за статиите за Йордан Вълчев, Емилиян Станев („съновидението“), Павел Вежинов, Ивайло Петров, Николай Хайтов.

Интересът на Запрян Козлуджов към всички тези класици на нашата литература не само е реализиран в рамките на теоретичните изследвания, но определено говори за ценностната система на учения и неговия широк поглед към явленията в литературната история като творчеството на Константин Константинов („ мемоарната памет“), дръзновения прочит на Елин Пелин („Елин-Пелиновият цикъл *Пижо и Пендо*“ и неговата литературно-историческа „цена“), Славейков, Вазов, Чудомир, Александър Балабанов. А посветените на Кирил Кръстев, на Илия Волен редове са истинско вложение в историята на нашата литература.

Козлуджов още през 2000 г. публикува капиталната си студия „За литературоведската терапевтичност на херменевтичния подход“, която впечатлява с равностойния диалог и задочен дебат, който той води с крупни авторитети на модерната херменевтика като Ханс-Георг Гадамер и Пол Рикъор, като се включва удачно в „определянето на границите и възможностите на интерпретацията“. Пет години по-късно (през 2005 г.) той осъществи и първото издание на „Херменевтичният подход – основания и изпитания“. В „За категорията лице и проявленията ѝ в първоличните повествователни форми“ той отново илюстрира аргументите си с препратки към български творци: Соф-

роний Врачански, Захари Стоянов, Николай Хайтов, Богомил Райнов, Андрей Гуляшки, Антон Дончев, Йордан Радичков; в „За ‘погледът отвътре’ в интерпретацията на чужда литература“, „Категорията автор като философски и наратологичен проблем“ и „Понятията ‘личност’ и ‘идентичност’ в теориите на Фром и Маркузе и критическите рефлексии на ХХ век“ съвременният български учен диалогизира с авторитети като Рене Уелек, Ханс-Георг Гадамер, Карл Ясперс, Хосе Ортега-и-Гасет, Ролан Барт, Михаил Бахтин, с препратки към Стефан Маларме, Пол Валери, Сент-Бьов, Иполит Тен, Хайнрих Вьолфлин. Това са примери за „чисто“ теоретична полемичност, като в центъра Запрян Козлуджов пак поставя знаковите фигури на българската национална литература.

В края на *Херменевтичният подход – основания и изпитания* Запрян Козлуджов добавя една сравнително кратка статия, която е показателна за цялостния му подход и неговата теоретико-критическа програма, и предлага заявки за нови изследвания, нови интереси. Без да се включва в една типична за нравите в литературната ни история полемика („Млади“ срещу „стари“. 1907 – 2008. За неосъществения и осъществения литературен скандал“), като учен и познавач на теорията Козлуджов анализира критично нейната същност. И доказва, че за да можеш адекватно да привеждаш аргументи в тази полемика, не е нужно само да жонглираш с имена на авторитети като Жан-Франсоа Лиотар, Жак Дерида, Мишел Фуко, Юлия Кръстева, Хана Аренд, Даниел Бел, Уейн Бут, Цветан Тодоров, Юрген Хабермас, Жан Бодрияр, а наистина да умееш да разчиташ културната обстановка.

Йордан Костурков